

VEEL VALSE HOOP (DE JODENVERVOLGING IN 1940-1945 NEDERLAND)

Katja Happe

Atlas Contact, 2018

Na de publicatie van DE OMDRAAIING VAN HET SCHULDPERPECTIEF attendeerde iemand mij op deze publicatie van Happe. Het betreft een proefschrift met voorwoorden van Prof.dr.Peter Romijn en Prof.dr.Gerhard Hirschfeld.

Wat mij interesseert, is de vraag hoe Happe met de NSB omgaat. Zij gaat daar niet heel uitgebreid op in, maar toch voldoende om de bestaande ongunstige beeldvorming ten aanzien van de NSB in stand te houden. Al op p. 25 in hoofdstuk 2 stelt Happe: "Hoewel de NSB aanvankelijk niet strikt antisemitisch was en 'Nederlands voelende Joden' er lid van konden worden (noot 23 verwijst naar Te Slaa en Klijn 2009; en naar Chris van der Heijden, Joodse NSB'ers - de vergeten geschiedenis van Villa Bouchina in Doetinchem, 2006)), ging zij zich steeds meer richten op de racistische ideologie van haar grote voorbeeld in Duitsland".

Happe gaat daarbij niet in op een belangrijk aspect in de geschiedschrijving over de NSB, terwijl zij de hieronder genoemde auteur A.A.de Jonge wel in haar literatuurlijst opneemt (ik ontleen deze passage aan Kampman, 2019):

A.A.de Jonge (Het nationaal-socialisme in Nederland - voorgeschiedenis, ontstaan en ontwikkeling, 1968) stelt: "...in maart 1936 (...) verscheen de anonieme, maar in een voorwoord door Mussert met officieel gezag beklede brochure Staatkundige richtlijnen der nationaal-socialistische Beweging in Nederland, die de aanduiding 'Brochure V' kreeg. (...) Het gaat hier vooral om wat op blz. 29 van Brochure V te lezen is: 'De verdeeling der mensen in rassen is door den Schepper zelf gewild, vandaar dat er een den menschen ingeboren neiging leeft tot vereeniging met zijn stamgenooten. Deze band des bloeds trachten wij dan ook bewust weer in ons Volk wakker te roepen.' De gemeenschap van ras werd echter wel tot belangrijke factor voor de volksgemeenschap verklaard, maar niet tot enige factor: door de volksverhuizing zijn de rassen sterk vermengd en daarom

zijn ook niet-biologische factoren van belang voor de karaktervorming van een volk. Samenvattend: 'Een Volk wordt gekarakteriseerd door den eigenaard van zijn ras, zijn Lotsbedeeling, zijn Geestesstromingen, zijn gemeenschappelijke beschaving en cultuur, zijn gemeenschappelijke levensdoel en levenshouding.' Brochure V stelde dus niet meer de staat, doch het volk primair en voltrok in zoverre de overgang van fascisme naar nationaal-socialisme; in de aanvaarding van het ras als grondslag van het volk ging zij echter nog niet geheel met Hitlers leer mee: het ras was wel een factor, maar niet de enige factor, die een volk bepaalt, en raszuiverheid werd niet als doel van de staat gesteld. Dus: een sterk getemperde rassenleer; niettemin was hiermee een belangrijke stap naar de gelijkschakeling met het nazisme gezet."

We zien hier dat er in de top van de NSB sprake was van een "...sterk getemperde rassenleer...". In 1936 was geen sprake van een "gelijkschakeling met het nazisme". A.A.de Jonge spreekt hier van "een belangrijke stap naar gelijkschakeling...", maar hij noemt op dit punt geen verdere feiten. Het is niet aantoonbaar dat die stap door de NSB daadwerkelijk ooit gezet is. De elders al aangegeven fractievorming in de NSB nam in de periode 1936-1937 zijn aanvang. Mussert heeft nooit gelijkschakeling met Duitsland op het oog gehad.

Vervolgens stelt A.A.de Jonge in verband met een toenemend antisemitisch karakter van Volk en Vaderland: "Het schijnt intussen, dat de anti-Semitische hetze in felheid Mussert tenslotte te ver ging en dat hij - mede met het oog op de afkeer, die erdoor onder de Nederlandse bevolking tegen de NSB gewekt werd - behoefte voelde om de grenzen van het NSB-standpunt nader af te palen". A.A.de Jonge geeft daar ook een datum bij: 22 oktober 1938. In plaats van deze 'afpaling' te loven, geeft hij hier een negatieve verklaring: "...mede met het oog op de afkeer, die erdoor onder de Nederlandse bevolking tegen de NSB gewekt werd...". In de interpretatie van A.A.de Jonge betreft de opvatting van Mussert slechts opportunisme. Dat we hier te maken kunnen hebben met het innemen van een moeilijke positie tussen voor- en tegenstanders wordt niet overwogen.

A.A.de Jonge gaat verder: “In november '38 barstte in Duitsland de felste jodenvervolging sedert Hitlers machtsaanvaarding los (Kristallnacht - dk). In *Volk en Vaderland*) van 18 november moest Mussert wel tegen de in Duitsland gevolgde methode protesteren”. Het lijkt wel alsof A.A.de Jonge moeite heeft om het toe te geven: “Mussert moest wel protesteren...”. Hij vraagt zich weliswaar af waarom Mussert “moest” protesteren, maar bij A.A.de Jonge is het antwoord: opportunisme. Uit de gegevens van de kant van A.A.de Jonge zouden we echter ook kunnen afleiden, dat er in de NSB sprake was van ethiek. Die ethiek werd dan in ieder geval vertegenwoordigd door Mussert, en vermoedelijk zelfs door de Mussert-toplaag.

A.A. de Jonge behandelt echter pas na de hierboven vermelde 1938 episode antisemitisch gekleurde uitspraken van Mussert in *Volk en Vaderland* in mei 1937, in verband met de propaganda voor de gemeenteraadsverkiezingen. Dat wil zeggen dat in de tekst A.A.de Jonge de historische volgorde omdraait. De uitspraken van Mussert in verband met Kristallnacht (november 1938) kunnen juist in deze historische ontwikkeling gezien worden als uitspraken met een ethisch karakter en deze uitspraken kwamen na de eerdere gebeurtenissen in 1937.

Desalniettemin is er sprake van dat joden ongeveer vanaf dat moment niet meer als nieuw lid in de NSB werden aangenomen. Maar om te laten zien hoe ingewikkeld een en ander was stelt Van der Heijden (in de al eerder genoemde bron; p. 26):

“Het is waar dat de beweging haar standpunt tegenover de Joden geleidelijk verliet, maar zelfs nog in 1938 toen de NSB volgens Lou de Jong al fundamenteel van mening veranderd was, droeg in ieder geval Mussert een veel milder standpunt uit dan het gebruikelijke verhaal wil. [...]. Zo veroordeelde Mussert de gebeurtenissen in de Reichskristallnacht, toen alom synagogen in brand werden gestoken en Joden mishandeld en opgepakt, hij sprak van onrecht en stelde dat ‘Nationaal socialisme opbouw [betekende], rechtvaardigheid, discipline en het is niet in te zien hoe dat te verenigen is met wat in Duitschland gebeurt.’ Een gevolg van deze houding was dat de NSB eind 1939 scherp aangevallen werd door Julius Streicher. Hij sprak in *Der Stürmer* van een ‘verjudete

Mussertpartei'. Mussert antwoordde in januari 1940 en gaf toe geen onderscheid te willen maken tussen Joden en niet-Joden, 'weil hier im Lande Juden-geschlechter ansässig sind,' schreef hij, 'welche sehr national fühlen. Ein Jude, welcher aufrichtig nationalistisch fühlt, kann demnach ohne Beschwerden Mitgliede unserer Bewegung werden.' Ook na de Nederlandse capitulatie veranderde de NSB officieel – intern was hierover al lang een strijd gaande – niet van standpunt. Het blijkt ondermeer uit een boek dat in 1939 voor het eerst bij de uitgeverij van de beweging verscheen en nog in 1943 met enige aanpassingen herdrukt werd: Het nationalisme van de NSB, een documentatie over de eerste tien jaar van de NSB, het tijdvak einde 1931-zomer 1941. Het laatste hoofdstuk – veelzeggend, zo belangrijk vond men het onderwerp blijkbaar niet – gaat over de zogenaamde 'Jodenkwestie' en begint met de letterlijke tekst van het artikel dat Mussert in november 1938 naar aanleiding van de Kristallnacht in Volk en Vaderland gepubliceerd had. Daarin wordt al in de eerste zin gesproken van 'betreurenswaardige [cursief, cvdh] gebeurtenissen'."

(tot zover dit citaat)

Bij de beschrijving van de NSB gaat Happe ook niet in op de fractievorming in de jaren 1930 en de door de bezetter in september 1940 binnen de NSB opgerichte Nederlandse SS, die de radicale fractievorming binnen de NSB (totaal circa 4% leden en 4% sympathisanten van de na de oorlog geïnterneerde 100.000 Nederlandse nationaal-socialisten) aanzoog.

Hieruit moeten we afleiden dat Happe niet goed op de hoogte is van de ontwikkelingen binnen de NSB. Wat voor Te Slaa/Klijn ook geldt, zoals ik in de gereviseerde uitgave van KRITISCHE BESCHOUWINGEN OVER COLLABORATIE (2019) al heb aangegeven. De prominente plaats die Happe aan de NSB geeft aan het begin van haar boek is heel kenmerkend voor de ongunstige beeldvorming die ten aanzien van de NSB bestaat en die zij in haar opvattingen laat voortbestaan.

Opmerkelijk is ook dat de NSB als organisatie, waarmee ik hier uitdrukkelijk de Mussertmeerderheidsfractie (circa 94% van de 100.000 Nederlandse nationaal-socialisten) bedoel, in de rest van haar boek, dat getuige de titel uitsluitend zal gaan over de lotgevallen van de joodse gemeenschap in de periode 1940-1945,

niet meer genoemd wordt. De NSB als organisatie was immers ook niet bij de deportaties betrokken. Aangenomen kan worden dat de top van de NSB daar ook niet bij betrokken wilde worden.

Echter, wel worden sporadisch leden van de NSB genoemd: pagina 160 geeft de namen van Sybren Tulp, Douwe Bakker en Rudolf Wilhelm Dahmen von Buchholz, om aan te geven dat de politie daardoor "...een gewillig instrument in handen van de Duitse bezetter" was geworden. Opnieuw gaat Happe niet in op de vraag tot welke fractie binnen de NSB deze mensen gerekend kunnen worden. Ook geeft zij door de algemene verwijzing naar het lidmaatschap van de NSB aan dat zij kennelijk de NSB als organisatie medeverantwoordelijk acht aan de handelingen van de genoemde personen. Voor een dergelijke conclusie bestaat geen geldige bron.